

RACÓ DE LA MEMÒRIA**LA GENT DE
LA SÈNIA A
PRINCIPIS DEL
SEGLE XIX.
EL PADRÓ DE 1817**

*Victòria Almuni
Manel Serra*

L'any 1817 el bisbe de Tortosa Manuel Ros de Medrano va demanar als rectors del bisbat que fessen un recompte o padró dels habitants de cada parròquia amb la finalitat de controlar els tributs amb què cada municipi havia de contribuir a l'església. El conjunt de padrons es conserva en bon estat a l'Arxiu Diocesà de Tortosa i és una bona font directa per al coneixement d'aspectes demogràfics i socials de la població¹. A més del recompte de membres de cada família i del nom del cap de casa, la majoria de rectors van especificar l'activitat professional d'aquest i, fins i tot, donaven orientació sobre els recursos econòmics de la família². Aquest no és el cas de la Sènia. Mossèn Josep Ximeno, que aleshores exercia com a rector, va anotar només les famílies que vivien a cada carrer indicant de cadascuna d'elles el cap de casa i el nombre de persones sota la seva tutela. Va especificar, això sí, el sexe, la relació amb el cap de família i l'estat civil de cadascú. Amb la informació que aporta podem tenir una idea més que aproximada del nombre d'habitants que la població tenia a principis del segle XIX i fer-ne un estudi demogràfic. Podem també fer una aproximació a l'urbanisme de la vila en aquest moment, ja que el nom d'alguns carrers no ha canviat i d'altres es poden identificar. Ens podem fer una idea, en definitiva, de qui eren i com eren la gent de la Sènia al segle XIX.

UNES PINZELADES DE CONTEXT

A la segona dècada del segle XIX la situació de Catalunya estava caracteritzada des del punt de vista polític per l'acabament de la Guerra del Francès i la restauració de l'absolutisme de mans de Ferran VII. Era un moment difícil i inestable marcat per la fi de l'Antic Règim i les transformacions pròpies de la nova societat industrial. Els darrers anys del segle XVIII hi va haver una greu crisi que va afectar tot el territori espanyol. La Guerra Gran i, molt especialment, la Guerra del Francès, van allargar la situació econòmica desfavorable i van provocar importants mortaldats, no tant pels combats com per la fam i les malalties derivades. Malgrat tot, la població catalana seguia la tendència de creixement que havia caracteritzat el segle XVIII. Les taxes de creixement a la primera meitat del segle XIX van superar fins i tot les de la centúria anterior.

A les Terres de l'Ebre i el nord valencià el creixement demogràfic del segle XVIII va ser important. El cas més espectacular va ser el del corregiment de Tortosa, on globalment la població va augmentar un 202% entre 1719 i 1787³. Al segle XIX el creixement no va ser tant espectacular però es va

¹ El cens es conserva a ACTo a junt amb els de la resta de poblacions, ordenats tots en diverses caixes al voltant dels 26 hab./km². No és fins la segona meitat del segle XIX, però, que l'actual comarca del referenciades com a "Padró de 1817".

² És el cas dels padró d'Ulldecona, treballat per Núria Sauch i Ferran Grau, o el de Batea, publicat per Mn. Josep Alanyà (v. bibliografia).

³ Núria Sauch, 2004, pág. 50.

L'economia estava regida per l'agricultura de secà, amb clar predomini de l'olivera seguida per garrofers, figueres, ametllers, vinyes i cereals

---

---

mantenir. Entre 1787 i 1877 la població va augmentar en més del 80 %. Es partia, això sí, d'una situació de despoblament important, que esdevenia excepció dins del conjunt de comarques litorals catalanes. El cens de 1787 dóna una densitat de població per al Baix Ebre i el Montsià de només 19 hab./km². L'any 1842 havia augmentat i es situava al voltant dels 26 hab./km². No és fins la segona meitat del segle XIX, però, que l'actual comarca del Montsià s'incorpora demogràficament amb xifres superiors als 40 hab./km², a la que Joseph Joan Grau i Jesús Sorribes anomenen la Catalunya Litoral⁴. L'economia estava regida per l'agricultura de secà, amb clar predomini de l'olivera seguida per garrofers, figueres, ametllers, vinyes i cereals. La producció es destinava bàsicament a l'autoconsum, encara que alguns productes com l'oli i les garrofes es comercialitzaven dins d'un mercat d'abast regional. En alguns pobles del Baix Ebre i el Montsià la presència de l'horta començava a ser important, ja sia per la generalització de sinies o per l'aprofitament dels recursos hídrics de l'Ebre i el Sénia⁵. Amb tot, la producció es destinava a l'autoconsum o al mercat local.

Els nuclis de població més importants de la comarca als anys centrals del segle XIX eren Ulldecona, Alcanar i la Sénia. Les tres concentraven la meitat de la població total. De fet, la comarca no va participar del procés d'urbanització d'altres zones catalanes. La ciutat propera més important continuava sent Tortosa, mentre que Ulldecona es situava dins del grup de poblacions que fregaven els 5.000 habitants, que a prou penes arribaven a ser una dotzena a tot Catalunya.

La Sénia era en aquest moment una població petita però en expansió. El creixement al segle XVIII havia estat espectacular. Dels 335 habitants l'any 1719 va passar a 1.272 l'any 1817, gairebé quadruplicant la població. El context general de disminució de les taxes de mortalitat i manteniment de la natalitat, propi d'un sistema de transició entre un règim demogràfic antic i un de modern, l'expansió de les superfícies conreades de secà, l'extensió i millora dels sistemes de rec, i la generalització d'establiments hidràulics aprofitant els salts d'aigua del riu en van ser causes importants que cal encara analitzar a fons.

El primer projecte presentat al rei pels habitants d'Ulldecona per a la construcció d'un pantà que permetés regular el cabdal del riu data de 1825

La sentència arbitral de l'any 1797 entre els municipis de la Sénia, Ulldecona i Alcanar per l'aprofitament de les aigües del riu és mostra de fins a quin punt aquest element era considerat imprescindible per al desenvolupament. Cal no oblidar que el primer projecte presentat al rei pels habitants d'Ulldecona per a la construcció d'un pantà que permetés regular el cabdal del riu data de 1825, data molt propera a la que ens situem en aquest article⁶. Tampoc disposem de referències publicades que ens permetin analitzar els mecanismes d'accés a la propietat i sistemes de tinença de la terra. En realitat sabem molt poca cosa de la gent que formava part del poble en aquell moment. Suposem que la majoria devien ser llauradors, terme amb el qual es sol qualificar els petits propietaris. Després d'ells devien anar en ordre d'importància numèrica els jornalers i els artesans. Aquesta era la norma per a les zones rurals en aquest moment. Núria Sauch estableix com a percentatge de llauradors a les terres de l'Ebre l'any 1789 un 51,4% de població activa, mentre que la de jornalers suposa un 26,6% i la d'artesans un 9,37%⁷.

⁴ Josep Joan Grau i Jesús Sorribes, 1982, pàg. 57.

⁵ Núria Sauch, 2004, pàg.58.

⁶ Josep Joan grau i Jesús Sorribes, 1982, pàg. 58.

⁷ Núria Sauch, 2004, pàg.75

El poble de la Sénia tenia 1.317 habitants distribuïts en 332 cases

ESTUDI DEMOGRÀFIC

El poble de la Sénia tenia en aquest moment 1.317 habitants distribuïts en 332 cases. D'aquestes, la gran majoria es situaven dins del nucli de població, concretament 326. És a dir, un 97,8% de la població vivia dins del nucli urbà. Només sis famílies són comptabilitzades vivint fora d'aquest, distribuïdes en masos i molins. Representen només un 2,2% dels seniencs seguint la norma de predomini d'hàbitat concentrat propi de les terres mediterrànies de secà.

La població masculina i femenina estava pràcticament igualada en número. Les dones superaven els homes encara no en cinc persones. Una xifra molt equilibrada en conjunt, tal com és normal dins del marc d'una comunitat on es comptabilitzen junts tots els grups d'edat. Si poguéssim saber el nombre de nens menors de cinc anys de ben segur que els xiquets superarien a les xiquetes, mentre que a les edats més avançades les dones superarien als homes. En aquest sentit la relació no ha canviat gaire comparant aquell moment amb l'actualitat.

La proporció no s'altera si analitzem el grup dels més joves. Els membres de tercera generació que viuen a cada casa, és a dir, els néts i nétes, són vint-i-cinc nois i vint-i-quatre noies. No és una xifra significativa en sí mateix, perquè el ventall d'edats pot ser molt ampli. De fet en alguns casos, encara que pocs, hi ha néts casats vivint a la mateixa casa que els iaïos, la qual cosa indica que han entrat ja en l'edat adulta. Sí que observem una variació important en els grups d'edat avançats, en correspondència amb una esperança de vida més gran per a les dones. Mentre es comptabilitzen

cinquanta-set vídues, de vidus només n'hi ha trenta-tres. Cal dir, en relació a aquesta proporció, que hi devia influir no només la major longevitat de les dones, sinó també la costum més generalitzada entre el sexe masculí de tornar-se a casar després d'haver enviudat.

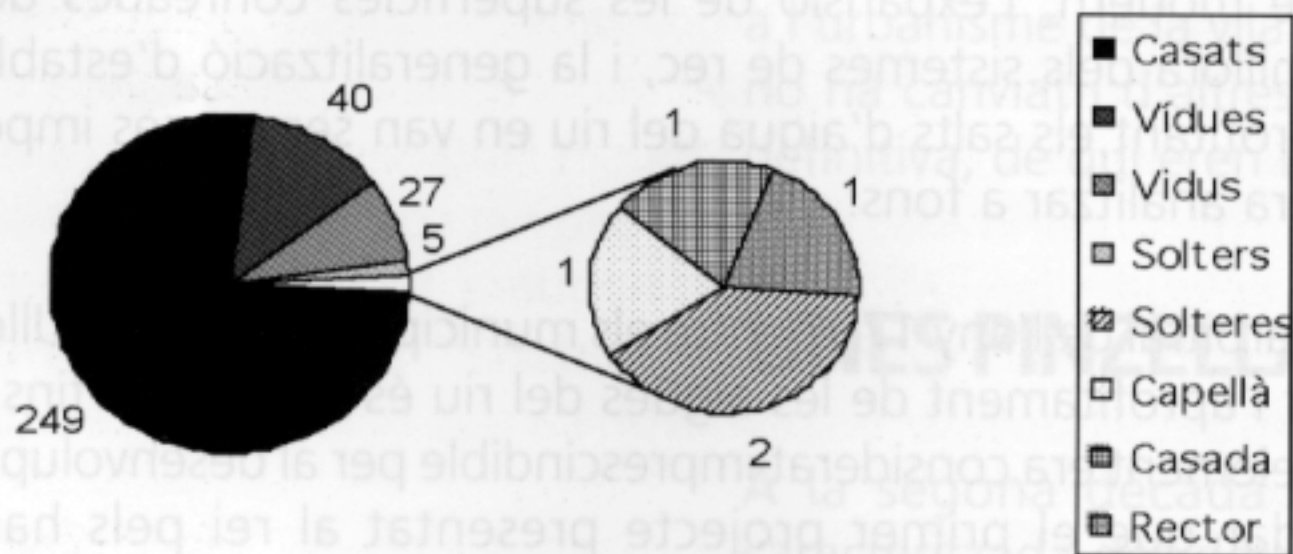
A la gran majoria de les cases els caps són homes, com correspon a una societat patriarcal com la nostra. Succeeix així sempre que els dos conjugues estan vius: un 76,9% dels casos. Només en un cas aquesta norma no es respecta, tot fa pensar que per absència del marit. És el de Teresa Ciurana del carrer del Carme, casada i amb dos fills. És citada com a cap de casa i no s'esmenta el nom de l'home.

El 27% de les cases són dirigides per una persona vídua. De les dones vídues, quaranta-una són caps de casa i la resta depenen d'un dels fills. En el cas dels homes, en són vint-i-set els que consten com a cap de família. En conjunt, un 71,9% de les vídues i un

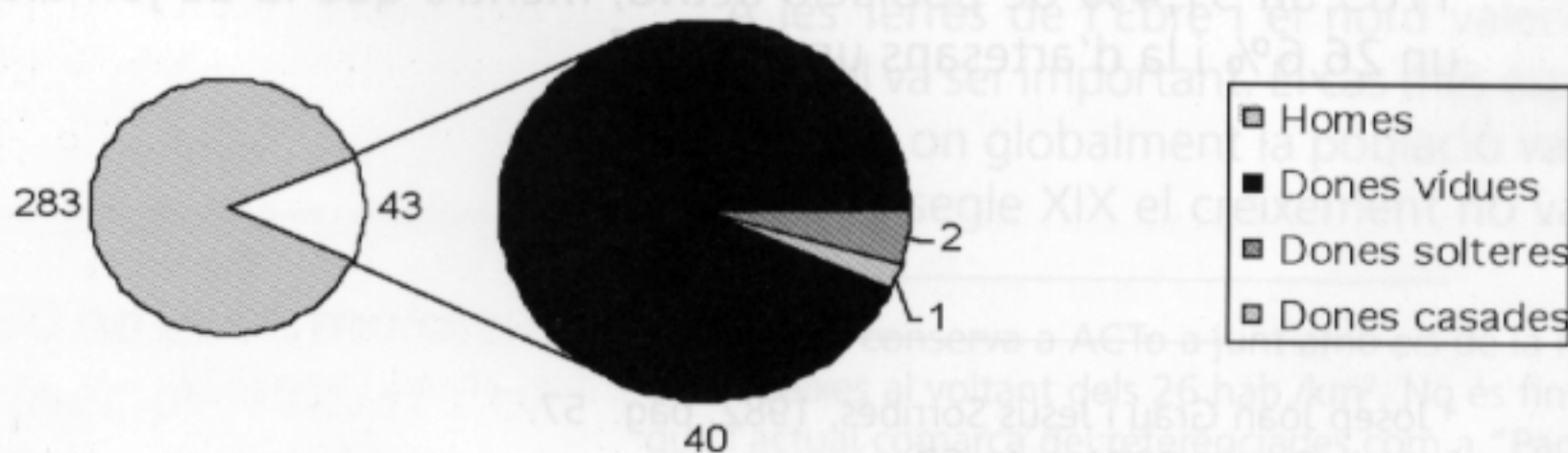
81,8% dels vidus, una majoria important, ocupen encara el lloc de màxima responsabilitat a casa seva, al menys de portes enfora.

Només al 2,1% de les cases els administradors són persones solteres. Concretament es comptabilitzen cinc homes i dues dones. Aquestes no viuen soles. Joaquina Bayarri, de la plaça Major, viu amb una criada, mentre que Teresa Bonet del carrer de l'Arrabal ho

ESTAT CIVIL DELS CAPS DE FAMÍLIA

ESTAT CIVIL DE LA DONA CAP DE FAMÍLIA

A la majoria de les cases del poble hi vivien entre tres i cinc persones

fa amb una germana també soltera. En el cas del homes, quatre viuen sols i un, Pere Vidal del carrer de les Roques, ho fa amb una cunyada vídua i els seus dos fills. Capítol apart mereixen els religiosos. El rector, mossèn Josep Ximeno, vivia al carrer Major amb una criada. El mateix passava amb mossèn Tomàs Estellé, que tenia la casa al carrer del Vall. Un tercer mossèn, de cognom Bel, vivia amb el seu germà i la seva cunyada al mateix carrer del Vall. En quinze casos hi ha persones, la majoria solteres, que viuen a casa dels seus germans o germanes.

Si comptabilitzem el total d'habitants de la població en relació a les cases habitades, la mitjana d'habitants per cada casa a principis del segle XIX era de 3,97. La realitat és, però, que hi havia diferències molt grans en el nombre de persones que formaven les diferents unitats familiars. La principal i més remarcable és l'elevada densitat de població que predominava entre l'anomenada "població dispersa". Aquest grup contemplava el major nombre de membres per casa, amb una mitjana de 5,17 individus per casa, sent la major densitat existent a tot el municipi.

A la majoria de les cases del poble, un 61,5% del total, hi vivien entre tres i cinc persones. Seguien en ordre d'importància les que n'hi vivien sis (8,7% de les cases) i dues (5,5%). No era, doncs, tant diferent d'avui dia. El que sí són diferents són els extrems. El 1817 només a tretze cases hi vivia una sola persona, soltera o vídua, mentre que a vint-i-sis cases, un 7,8%, hi vivien set o més persones.

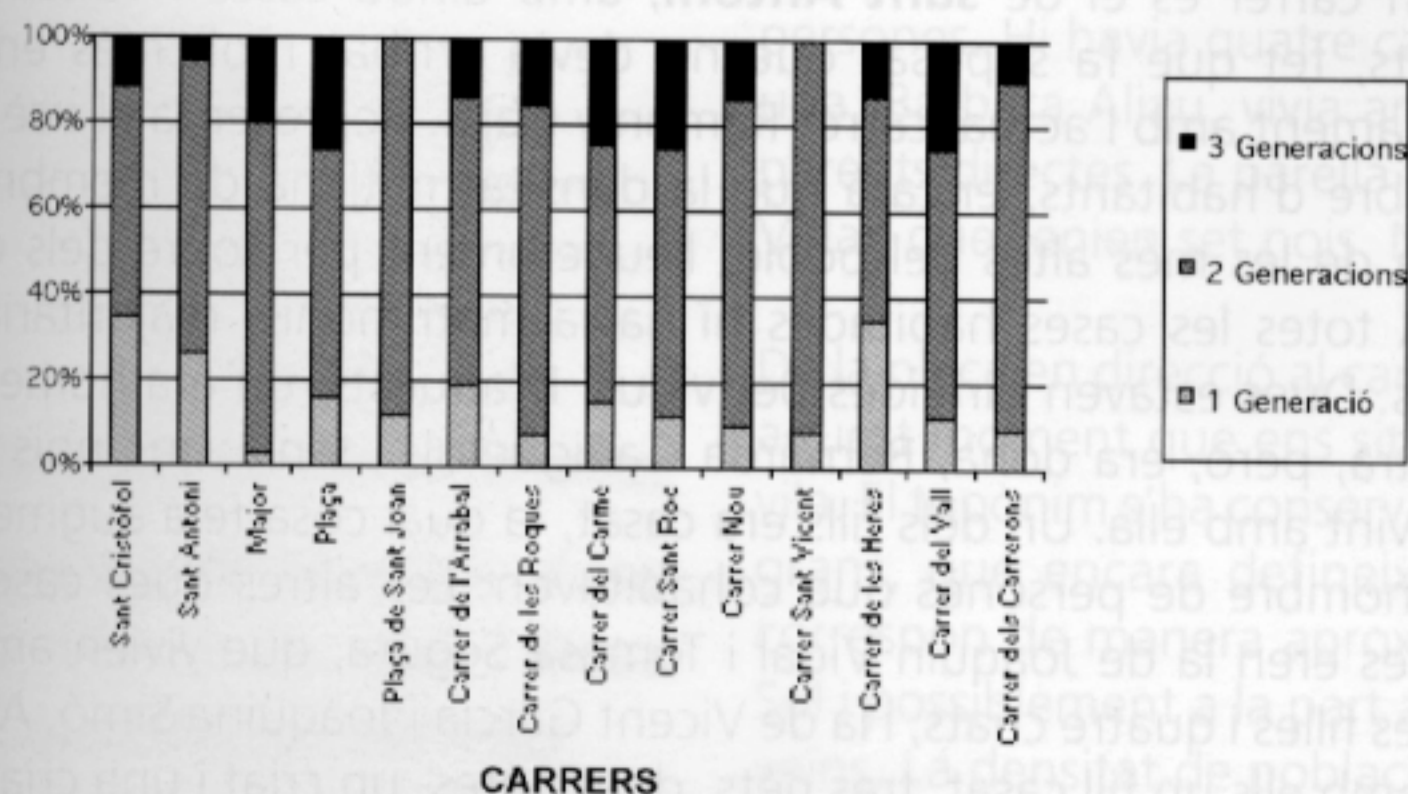
La mitjana de fills vivint a casa dels pares per família era d'1,6. Aquesta s'ha de veure com una xifra orientativa sobre el nombre real de fills per família, ja que no contempla els que s'han independitzat. A més, el fet que a 55 cases no es comptabilitzin fills disfressa la realitat i fa baixar molt la mitjana. A la majoria de cases amb fills n'hi havia entre dos i quatre convivint amb els pares. Les cases amb més fills eren la de Josep Agustí Sanz, del carrer Nou, amb quatre fills i quatre filles; la de Lluç Vidal, de la plaça de Sant Joan, amb set nois; i la de Joaquim Jaques, del carrer sant Roc, en la que hi vivien cinc fills i dues filles. En molts de casos un d'aquests fills era casat i continuava vivint amb la seva dona i els fills a la casa pairal. Com a cas únic, Rita Zaragoza, vídua del carrer dels Carrerons, vivia amb dues filles casades i els seus homes.

A la majoria de cases, un 67% del total, hi convivien dues generacions. Les vivendes amb una sola generació sumaven un 16,5%. La mateixa xifra correspon a les de tres generacions. No hem documentat cap casa en la que visquessin quatre generacions diferents, encara que en algun cas hi ha a la mateixa casa pares, fills i néts casats o vidus. Al carrer Major és on hi havia menys cases on hi vivia una sola generació. La majoria d'aquests casos es concentraven als carrers sant Cristòfol, sant Antoni i de les Eres,

amb més d'un 20% de cases habitades per una sola generació. A tots els carrers predominaven les cases amb dues generacions, que arriben al màxim de representació al carrer de sant Vicent, on comptabilitzen més del 90%. En aquest carrer no hi ha cap casa amb tres generacions.

Hi havia famílies en què el nombre elevat de components no depenia del número de fills. Antoni Llucià i Maria Sabaté, que vivien a un mas o un molí de fora del nucli urbà, tenien la família més nombrosa del poble, formada per dotze persones. El nombre de fills, però, era només de cinc, als quals es sumaven cinc criats que vivien permanentment a la casa o que hi constaven com a habitants. El mateix

DISTRIBUCIÓ DE LES GENERACIONS EXISTENTS A CADA CASA

Es documenten alguns casos de persones vídues, solteres o de matrimonis sense fills que viuen amb nebots o famílies que els cuiden

---

passava amb la casa de Vicent Garcia, del carrer sant Antoni, en la que conviuen el matrimoni, un fill casat, cinc néts i dos criats. A la casa de Joaquim Vidal del carrer sant Antoni hi vivien ell i la dona, tres fills, dues filles i quatre criats. Sovint també amb els caps de casa i els fills o néts hi vivien germans, cunyats, pares o sogres. Manuel Rambla, del carrer de l'Arrabal, convivia amb la seva dona, Maria Ferré, i dues germanes d'aquesta. Antonio Garcia i Manuela Escubedo, del carrer Major, tenien a casa un fill i la mare, tres germanes i un tio d'ell. La presència de familiars grans, tios, segurament sense fills, que són cuidats per la família, no és molt nombrosa. Un total de cinc. Hi ha també cases amb filles o nores vídues.

Es documenten alguns casos de persones vídues, solteres o de matrimonis sense fills que viuen amb nebots o famílies que els cuiden. Bautista Prades i Maria Mulner del carrer Major viuen amb una neboda casada. Joaquim Vidal i Vicenta Ferré de la plaça tenen també a casa una neboda, en aquest cas soltera. Teresa Solà, vídua del carrer sant Cristòfol amb un fill, acull a casa a Vicent Valls i la seva dona. De la mateixa manera, Bàrbara Aliau de la plaça de sant Joan, té a casa seva a Vicent Quartiella, la dona i una filla d'aquesta. Són casos poc representatius respecte el total. Només sis cases, davant de cinquanta on un matrimoni sense fills a casa o una persona soltera o vídua viuen sols.

ESTUDI URBANÍSTIC

El fet que el recompte de cases habitades fos realitzat per carrers permet analitzar la xarxa urbana del poble a principis del segle XIX. Per ordre, els carrers detallats al padró són sant Cristòfol, sant Antoni, carrer Major, plaça Major, plaça de sant Joan, carrer de l'Arrabal, de les Roques, del Carme, sant Roc, Nou, sant Vicent, de les Eres, del Vall i dels Carrerons. Un total de dotze més les dues places. Delimiten un casc urbà petit en relació a l'actual, del qual es pot resseguir perfectament el traçat, ampliat però molt poc modificat amb intervencions urbanístiques modernes. De la mateixa manera, de la majoria de carrers no ha canviat el nom. En alguns dels casos en què això sí que ha passat, resta memòria encara viva del nom que tenia a principis del vuit cents.

El primer dels carrers registrats pel rector va ser el de **sant Cristòfol**, que identifiquem amb l'actual Jaume I. Hi vivien vuitanta persones distribuïdes en vint-i-sis cases. Si comparem aquest número de vivendes amb el parcel·lari actual ens adonem que era un carrer amb una alta ocupació. Possiblement no hi havia cap casa buida ni pati, o molt pocs. El carrer devia arribar fins una mica més amunt del sector conegut com a *Quatre Cantons*, a la confluència amb el carrer del Carme, ocupant part del que actualment és carrer de la Nòria.

El segon carrer és el de **sant Antoni**, amb dinou cases i vuitanta-tres habitants, fet que fa suposar que no devia arribar molt més enllà de l'encreuament amb l'actual carrer Ramón y Cajal. Representa el sisè carrer en nombre d'habitants, encara que la densitat mitjana de membres per casa era de les més altes del poble, lleugerament per sobre dels quatre veïns. A totes les cases habitades hi havia matrimonis, majoritàriament amb fills. Dues estaven dirigides per vidus. D'aquests, un era home i vivia sol. L'altra, però, era dona, Bernarda Cañigueral, i tenia cinc nois i dues noies vivint amb ella. Un dels fills era casat, la qual cosa feia augmentar a nou el nombre de persones que cohabitaven. Les altres dues cases més habitades eren la de Joaquim Vidal i Tomasa Segura, que vivien amb tres fills, dues filles i quatre criats, i la de Vicent Garcia i Joaquina Simó. Aquests tenien amb ells un fill casat, tres néts, dues nétes, un criat i una criada. De fet, aquest devia ser el carrer on més famílies benestants hi havia, perquè a

---

El fet que el recompte de cases habitades fos realitzat per carrers permet analitzar la xarxa urbana del poble a principis del segle XIX

Casa aixecada o reformada per una de les tres famílies Garcia que vivien a principis de segle XIX al carrer Major. A la llinda hi ha la inscripció "**Garcia año 1828**".

tres d'elles hi havia criats. A més dels esmentats, també en tenien un Josep Galià i Mariana Vericat, sumant un total de set servents a tot el carrer.

Del carrer sant Antoni el rector Josep Ximeno va passar a fer recompte al **carrer Major**, on ell mateix vivia amb una criada. Aquest sector devia abastar tota la zona vertebrada per l'actual carrer Major, incloent el més tard anomenat carrer de la Presó —i actualment Cardenal Cisneros—, a més dels carrerons adjacents. És a dir, l'originari recinte medieval intramurs. El fet que s'hi registrin trenta-dues cases fa suposar que els solars devien ser bastant més grans que ara i que, a més, hi havia encara una quantitat important de patis o corrals que no funcionaven com a habitatges. El parcel·lari actual el componen en aquest sector al voltant de vuitanta cases, més del doble de les comptabilitzades a principis del segle XIX. Amb tot, era un dels carrers més poblats perquè era dels que tenia més vivendes. Concretament el segon en ordre d'importància, per darrera del carrer de l'Arrabal. Tenia cent cinquanta-quatre veïns. Així mateix, la densitat poblacional (persones per casa) era de 4,81, sent de les més altes del poble juntament amb el carrer sant Roc. Hi havia tres cases regentades per vidus, tots amb fills. La resta eren matrimonis. Hi havia tres matrimonis amb sis fills: Josep Vidal i Maria Cabanes —tres fills i tres filles—, Antoni Vidal i Agnès Cabanes —un fill i cinc filles—, i Raimon Fresquet i Maria Antonia Garcia, també amb tres nois i tres noies. Una de les cases més habitades era la d'un vidu, Lluís Ferré. Vivia poc més amunt de la casa del capellà, a la mateixa mà, amb un nebot casat que tenia tres fills i una filla. També vivien amb una neboda casada Batiste Prades i Maria Mulner, fet que fa suposar que serien un matrimoni gran sense fills. A diferència del que passava al carrer de sant Antoni, en aquest sector la possibilitat de disposar de criat era menuda. A més del capellà, només n'hi havia un a una altra casa, la de Joaquim Solà i Maria Josepa Vidal, que convivien amb aquest i un fill.

A la **plaça Major** hi havia les mateixes cases habitades que al carrer de sant Antoni, dinou. Tot fa pensar que les transformacions parcel·làries en aquesta zona en els darrers dos segles han estat mínimes. S'hi concentrava el major nombre de famílies monoparentals en relació al total de veïns del carrer del poble, ja que de les dinou cases gairebé la meitat, vuit, estaven regides per una persona vídua o soltera. Hi vivien un total de setanta-dues persones, fet que la situava en el novè lloc de la classificació per carrers. La casa amb més fills era la de Josep Puig i Maria Martí, que tenien dos nois i dues noies. Destaca el cas de Maria Vidal, vídua, que vivia amb una filla també vídua, un nét, una néta i un criat. A més d'aquesta casa, només la de Joaquina Bayarri, soltera, tenia criat. Juntament amb el carrer sant Roc era el lloc on hi havia un major percentatge de cases on convivien tres generacions, al voltant del 25%.

Després de la plaça és registrada la **plaça de sant Joan**, que identifiquem per proximitat amb l'actual placeta del Toril. Hi havia setze cases i 64 persones. Hi havia quatre cases regides per vídues. Tres d'elles tenien fills i una, Bàrbara Aliau, vivia amb un matrimoni amb una filla que no n'eren parents directes. La parella amb més fills al seu càrrec era la de Lluc i Rosa Vidal, que tenien set nois. Només tenien criat Joan Vidal i Rosa Escubedo.

De la plaça en direcció al camí d'Ulldecona sortia el **carrer de l'Arrabal**. En aquest moment que ens situem era de bon tros el més llarg i poblat de la vila. El topònim s'ha conservat fins avui en dia en la memòria de les persones grans, que encara defineixen el sector com *la Ravaleta*. Suposem que correspon de manera aproximada als actuals carrers sant Joan, carrer del Sol i possiblement a la part alta del carrer sant Miquel. Tenia 52 cases i 175 veïns. La densitat de població, però, no era de les més altes, amb poc més de quatre persones per casa. Eren moltes les famílies que no ultrapassaven

---

La parella amb més fills al seu càrrec era la de Lluc i Rosa Vidal, que tenien set nois

---

Era una zona amb predomini de matrimonis joves, establerts com és normal a la zona d'eixample del poble

---

les dues persones, i a la majoria no hi havia més de quatre persones. Es pot considerar excepcional la casa de Josep Perolada i Úrsula Guàrdia, amb tres fills i tres filles, i la d'Antoni Amargós i Maria Curto, que tenien una filla soltera i una de casada amb una néta. També eren família nombrosa Crisant Vidal i Bàrbara Bel, que tenien un fill casat, un de solter, tres filles i el pare de Crisant compartint vivenda. Sembla que era una zona amb predomini de matrimonis joves, establerts com és normal a la zona d'eixample del poble. Reforça aquesta idea el fet que només a tres cases els caps de família tenen néts vivint amb ells, mentre que en sis casos tenen al seu càrrec el pare, mare o tio d'un dels dos cònjuges.

Del carrer de l'Arrabal el rector va tornar a retrocedir a la part alta del poble, per a situar-se al **carrer de les Roques**. Aquest topònim actualment s'ha perdut com a carrer. Es conserva, però, per al cingle que corre paral·lel a la part alta del carrer Major i primer tram del carrer de la Nòria, per darrera de l'antiga fàbrica de sansa. És per això que pensem que es pot identificar amb aquest, el que més tard passaria a ser carrer de la Nòria i amb l'actual carrer Galileu, el pany meridional del qual el formen els murs posteriors de les cases del carrer Major que en època medieval tancaven part del recinte fortificat. Aquesta era també una zona de desenvolupament modern, a prou penes esbossada. Tenia només dotze cases habitades i un veïnat de 50 persones. El matrimoni amb més fills era el de Bernat Canyigueral i Josepa Ferré, que tenien tres nois i tres noies. Pere Vidal, solter, vivia amb sa cunyada i dos fills d'aquesta. Roc Bel i Manuela Perolada no devien tenir fills, ja que vivien amb un nebot casat.

Era el carrer principal de l'eixample nord del poble, que havia definit el traçat dels que es situen paral·lels a ell

---

El **carrer del Carme** ocupava la línia que segueix actualment. Sortia del portal menor del carrer Major, conegut popularment com *lo Portalet*, i anava a comunicar amb la zona de les eres i el camí de ròssec que portava fins a Pallerols i les Vallcaneres Altes. Era el carrer principal de l'eixample nord del poble, que havia definit el traçat dels que es situen paral·lels a ell i al carrer sant Antoni. Hi vivien 34 famílies que comptabilitzaven un total de 125 persones: el tercer carrer del poble en número de veïns. La mitjana d'habitants per casa no arribava a quatre. L'únic que vivia sol era el vidu Francisco Ferré. Les cases on hi havia més gent eren la de Joaquim Aliau i Sebastiana Quartiella, que acollien sota el seu sostre a tres filles i un fill casat amb una néta, i la de Francesc Sit i Joaquina Bonet, que tenien dos fills i tres filles, una d'aquestes casada. Resulta curiós en aquest carrer el cas comentat abans de Teresa Ciurana, que s'esmenta com a casada però actua com a cap de casa i el seu home no apareix enlloc. Conviu amb dos fills. En allò que es refereix als criats, tampoc en aquest carrer es prodigaven massa. Només n'hi havia un a la casa de la vídua Agustina Climent, que vivia amb el seu fill també vidu, i un nét.

El carrer de sota del Carme ja tenia a principis del segle XIX el nom actual. Era el **carrer de sant Roc**, amb vint-i-quatre cases habitades i 119 veïns. La casa més poblada era la de Joaquin Jaques i Tomasa Lluc, que tenien quatre fills solters i un de casat amb una néta. Joaquin Celma i Narcisa Llopis conviuen amb tres fills, tres filles i la mare del primer. Només hi havia dos vidus, encara que tots dos conviuen amb fills. Tenien criat Manuel Forné i Rosa Gil, que vivien amb una filla i la mare de Manuel. És el carrer que major densitat de població presenta per a tot el nucli de població.

Entre el carrer de sant Roc i el de sant Antoni estava el **carrer Nou**, avui de la Verge de Pallerols. Aquest tenia unes quantes cases habitades més que l'anterior, vint-i-nou. Hi vivien un total de 125 persones, les mateixes que al carrer del Carme. Era en aquest carrer on vivia el metge, Francisco Boix. Estava casat amb Maria Cabanes i tenia dues filles. Només a dues cases hi vivien deu persones o més. Una era la de Joan Garcia i Vicenta Lluc, que

tenien tres fills solters, un de casat, tres filles i dos criats. L'altra la de Josep Agustí Sanz i Josepa Maria Eixarc, que tenien quatre fills i quatre filles. Marià Bel i Mariana Martí vivien amb una altra família formada per Joaquim Martí, la seva dona i dues filles. Vivien sols Maria Riba i Pasqual Cabanes, vidus tots dos. Josep Vidal i Francesca Cabanes vivien amb la seva nora, vídua, i tres nétes.

Malgrat el poc nombre de veïns, a dues cases hi havia criats

Entre el carrer Nou i el de Sant Antoni s'havia urbanitzat ja el **carrer de sant Vicent**. Hi havia dotze cases i 53 persones. Juntament amb la plaça de sant Joan eren els dos únics sectors on a cap casa hi convivien tres generacions. Malgrat el poc nombre de veïns, a dues cases hi havia criats. La primera era la de Joaquim Zaragoza i Maria Cuartiella, que vivien amb un fill casat, un parent i dos criats. La segona la de Antoni Serra i Àgueda Martí, amb dos fills i dos criats. Només a una casa, la de Maties Martí i Maria Baila, hi vivia el matrimoni sol. També vivia sol Alejandro Albesa, vidu.

El tram alt de l'actual carrer Saragossa era conegut com **carrer de les Eres**. Els vells del poble recorden encara aquest topònim, derivat de les eres de batre blat que hi havia al sortint del poble en direcció al camí del ròssec i a Pallerols. Devia ser un carrer amb urbanisme encara força disseminat, ja que hi havia només vint-i-tres cases habitades. El total de veïns era de 78. Era un dels que tenien un major percentatge de cases on hi viva només una generació. En concret, de les vint-i-tres famílies vuit eren matrimonis sense fills. Suposem que matrimonis joves, per la costum d'aprofitar la casa per a viure dues generacions i perquè devia ser una zona relativament nova, d'eixample en aquest moment. Resulta curiós també, en el mateix sentit, que a cap casa es sobrepassin els cinc habitants.

La prolongació del carrer de les Eres devia ser el **carrer del Vall**. Possiblement el pas d'un a l'altre es donava a l'alçada de la Clotada o camí de Mas de Barberans, que a principis del segle XIX no estava encara urbanitzada. El topònim ha desaparegut actualment. Suposem que se li donava pel fet de ser una via de desguàs de les aigües de la part alta del poble cap a la bassa que hi havia vora l'actual ajuntament, a la zona del Parc. Aquesta no es va dessecar fins entrat el segle XX i constituïa un sector de recollida d'aigües natural. A la segona meitat del segle XIX el carrer que ara identifiquem com del Vall rebia el nom de carrer de la Bassa. Posteriorment, en fer les obres de dessecat, se li va donar el nom actual de carrer del Parc. Hi havia un total de setze cases i 69 persones. La casa més benestant sembla que era la de Jaume Bel i Teresa Lafont, que a més de dues filles i un fill convivien amb un criat i una criada. Vivia també a la casa un germà de Jaume Bel que era capellà. Al mateix carrer hi vivia el tercer capellà del poble, mossèn Tomàs Esteller, cuidat per una criada. A la resta del carrer hi predominaven els matrimonis casats i amb fills. A cap d'aquestes cases hi conviuen més de sis persones.

Al mateix carrer hi vivia el tercer capellà del poble, mossèn Tomàs Esteller, cuidat per una criada

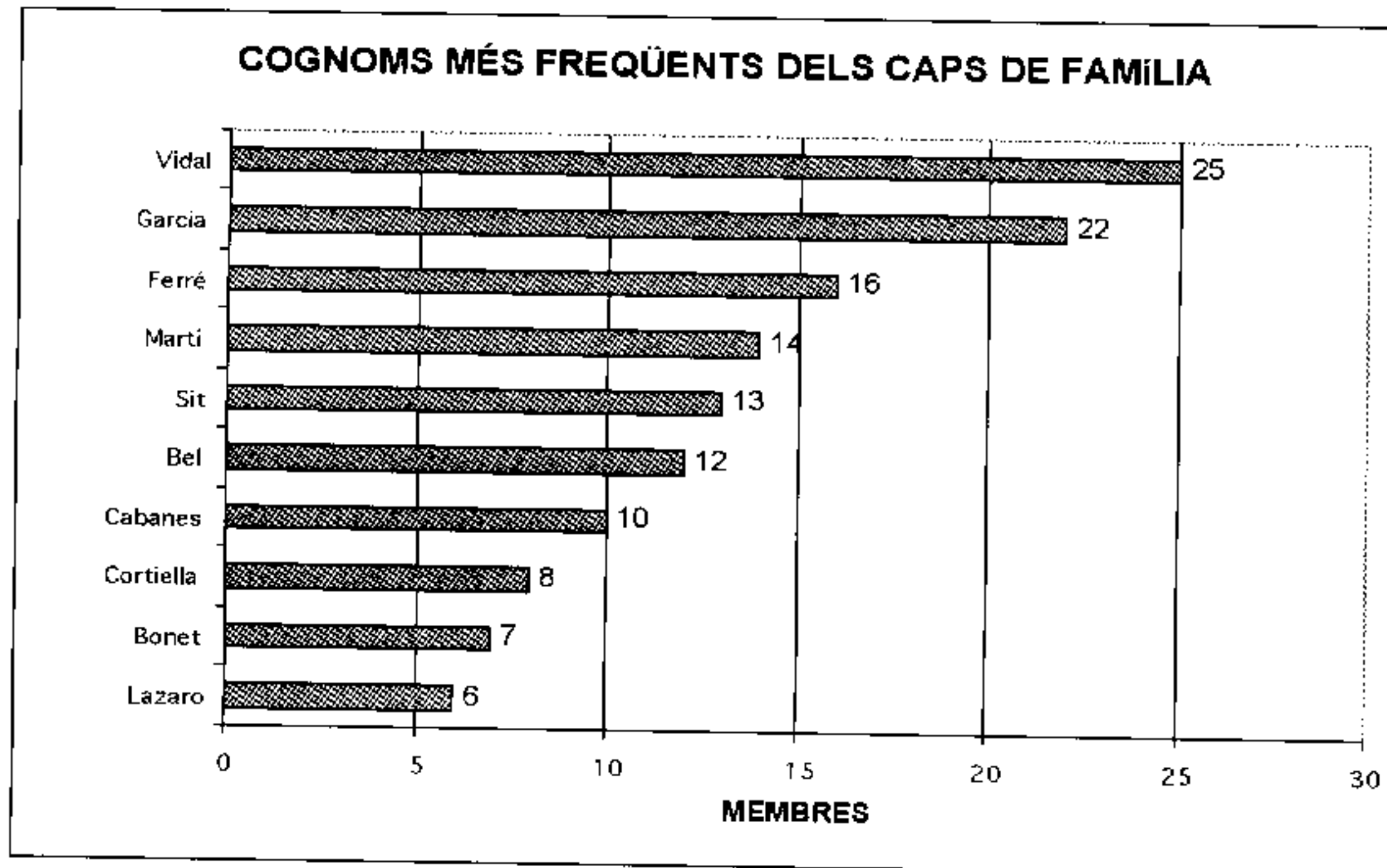

El darrer dels carrers que apareixen al cens és el **carrer dels Carrerons**, a prou penes esbossat ja que només hi havia dotze cases habitades que sumaven 39 persones. Era, per tant, el carrer amb menys gent del poble, encara que presentava una densitat mitjana de població (3,25 per casa). És l'actual carrer del Reis Catòlics. Va mantenir el nom original fins ben entrat el segle XX i es conserva a la memòria de la gent gran. Hi ha encara una placa amb aquest nom en castellà a la confluència amb el carrer Primer de Maig. A la majoria de cases hi vivien a principis del segle XIX matrimonis amb un fill. Això marca la mitjana d'habitants per casa, que supera en molt poc les tres persones. És de suposar que bastants d'aquestes famílies eren joves. Hi havia dues vídues. Una d'ella, Susana Royo, vivia amb una néta casada. L'altra, Rita Zaragoza, vivia amb dues filles casades i un nét. Hi havia també un dels pocs homes solters del poble, Vicent Miravet.

ESTUDI SOCIOLÒGIC

En aquest apartat la informació facilitada pel padró dona molt poc marge per a poder treballar. Podem només fixar-nos en quins eren els cognoms i els noms més abundants i en el percentatge de cases que es poden considerar benestants en relació al nombre de criats que tenen vivint permanentment amb la família.

En relació al primer aspecte, la figura ens mostra quins són els cognoms més freqüents dels caps de família i la quantitat d'homes que els porten. Tots són cognoms existents encara actualment al poble, de la mateixa manera que passa amb els de les seves dones (fig. inferior). Sumant les dues variables, els més abundants són Garcia, Vidal i Ferré, seguits de Cabanes, Martí, Sit, Bel i Bonet. Resulta interessant la castellanització del cognom Sit, possiblement al llarg del segle XIX, i la seva conversió en l'actual Cid.

Els noms més abundants eren, en el cas del homes, Joaquim, Josep, Antoni i Joan, seguits de Francesc, Vicent,

Raimon i Manel. Tots ells apareixen al text castellanitzats. Desconeixem si aleshores s'emprava en la llengua oral la versió catalana o castellana. Al llarg dels segles XIX i XX molts d'aquests noms s'han castellanitzat. És el

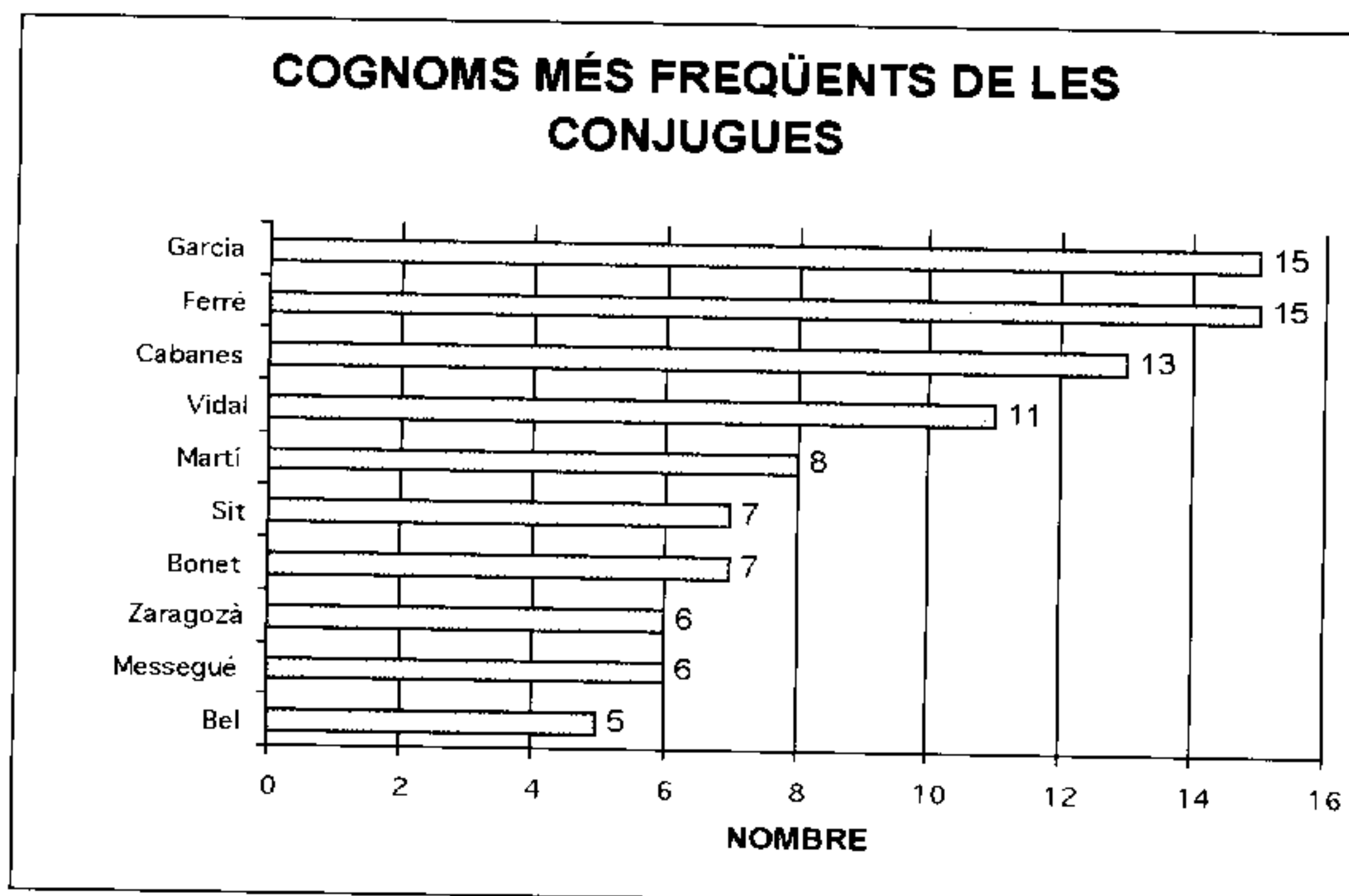
cas de Joaquín, José, Antonio, Francisco, Raimundo i Manuel. De Joaquim, Joseph i Antoni s'han utilitzat molt sovint els diminutius, Ximo i Pep o Pepe i Toni.

Per a les dones els noms més freqüents eren amb molta diferència Maria i Josepa. També apareixen amb certa freqüència Antònia, Rosa, Vicenta, Teresa, Joaquina i Francesca, sols o associats a Maria. Tots ells apareixen també castellanitzats. No és el cas de Margalida, que és escrit amb la grafia catalana. Agnès apareix sempre escrit com "Igues".

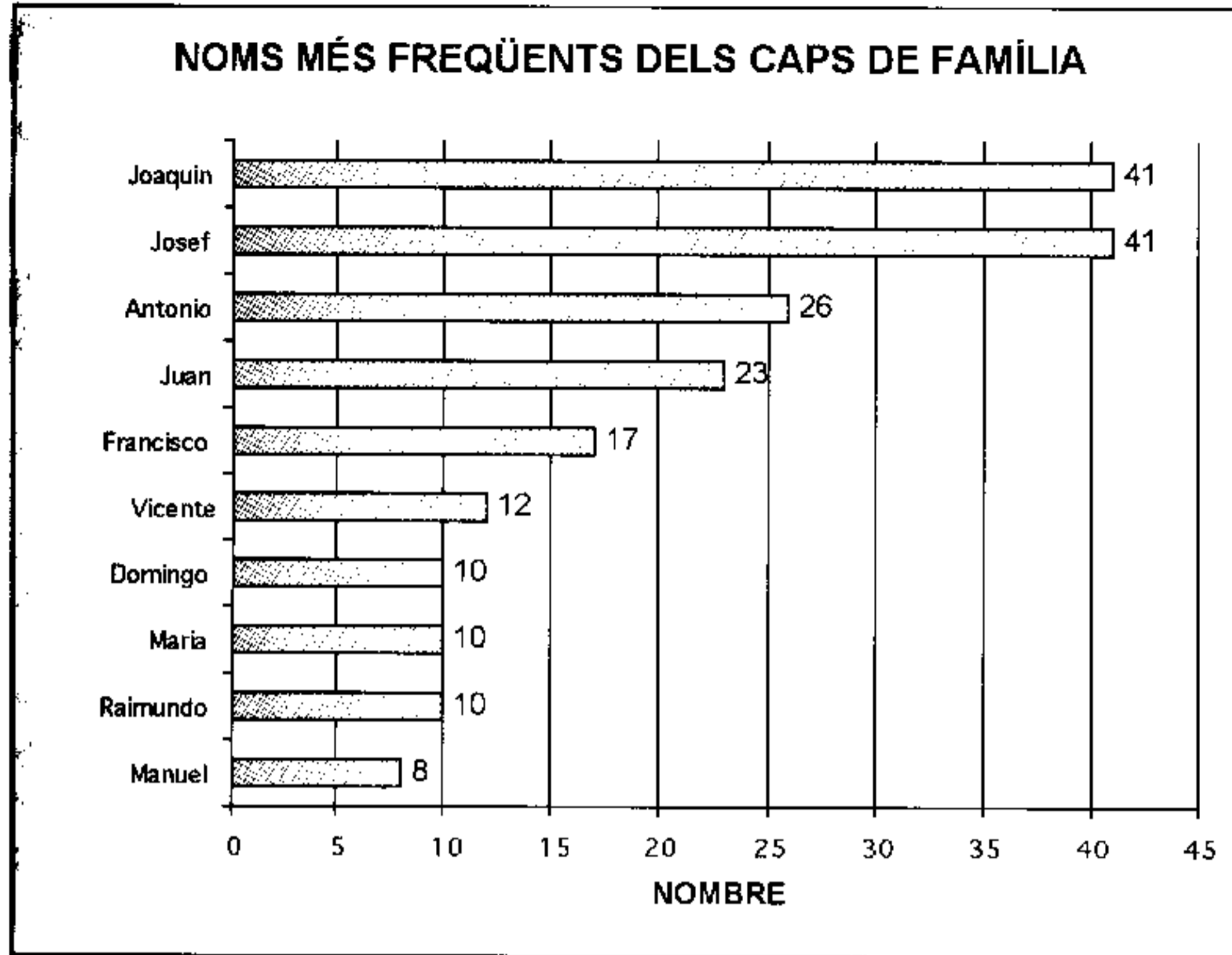
En relació al nivell social de les persones no podem deduir pràcticament res. En aquest moment la gran majoria

d'habitants de la nostra zona eren llauradors. És de suposar que en aquest sentit la classificació devia ser similar a la que estableix el rector d'Uldecona en la mateixa data per als habitants de la seva parròquia. Transcrivim les paraules de Núria Sauch en referir-se a la realitat socioeconòmica dels pagesos d'Uldecona:

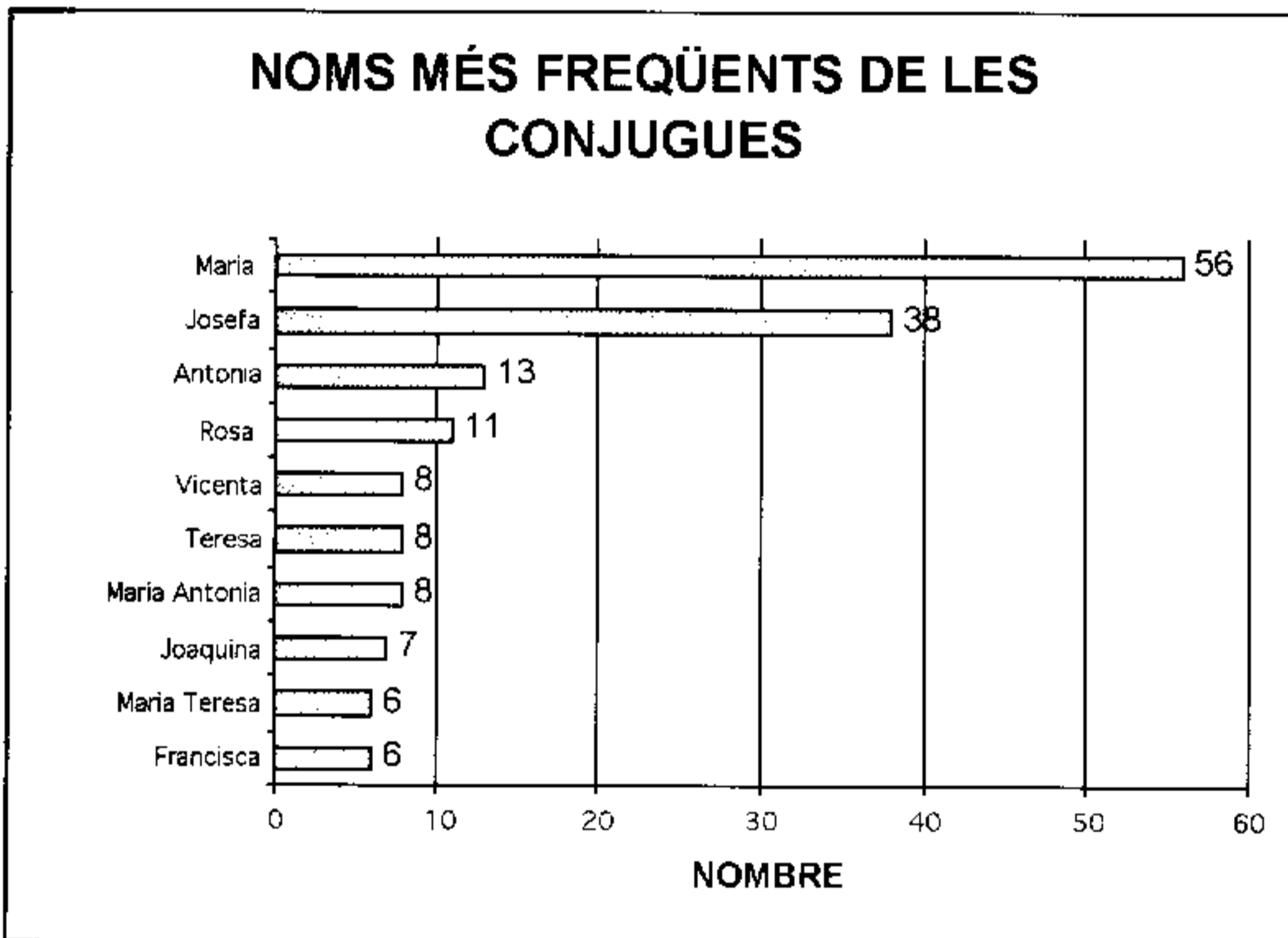
"El cens de 1817 és el que presenta una variada gamma de gradacions qualitatives d'aquesta figura, que abasta des de les categories de "labrador hacendado", de "labrador más que mediano", de "labrador mediano", de "labrador de corta hacienda" i, finalment, de "labrador pobre"⁸

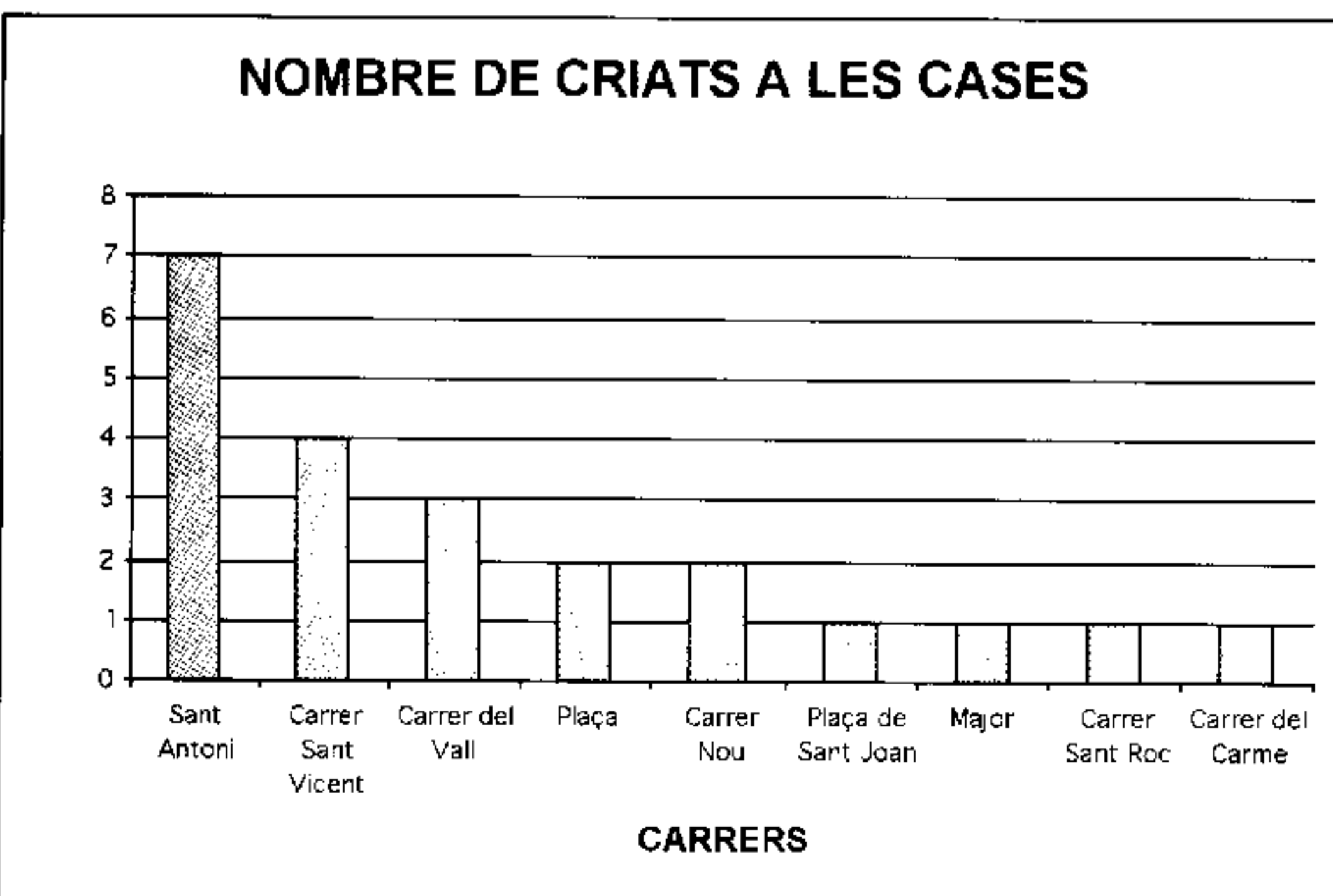
⁸ Sauch, Núria, 2004, pàg. 68.

tenen algunes cases. En relació al total de famílies i si exceptuem les cases dels dos capellans que viuen sols amb una criada, hi ha 15 famílies amb

del carrer Major, Maria Vidal de la plaça Major, Joan Vidal de la plaça de Sant Joan, Agustí Climent del carrer del Carme, Manuel Forné del carrer

En el mateix sentit diu dels jornalers, que es situaven per sota dels llauradors per no tenir propietats:

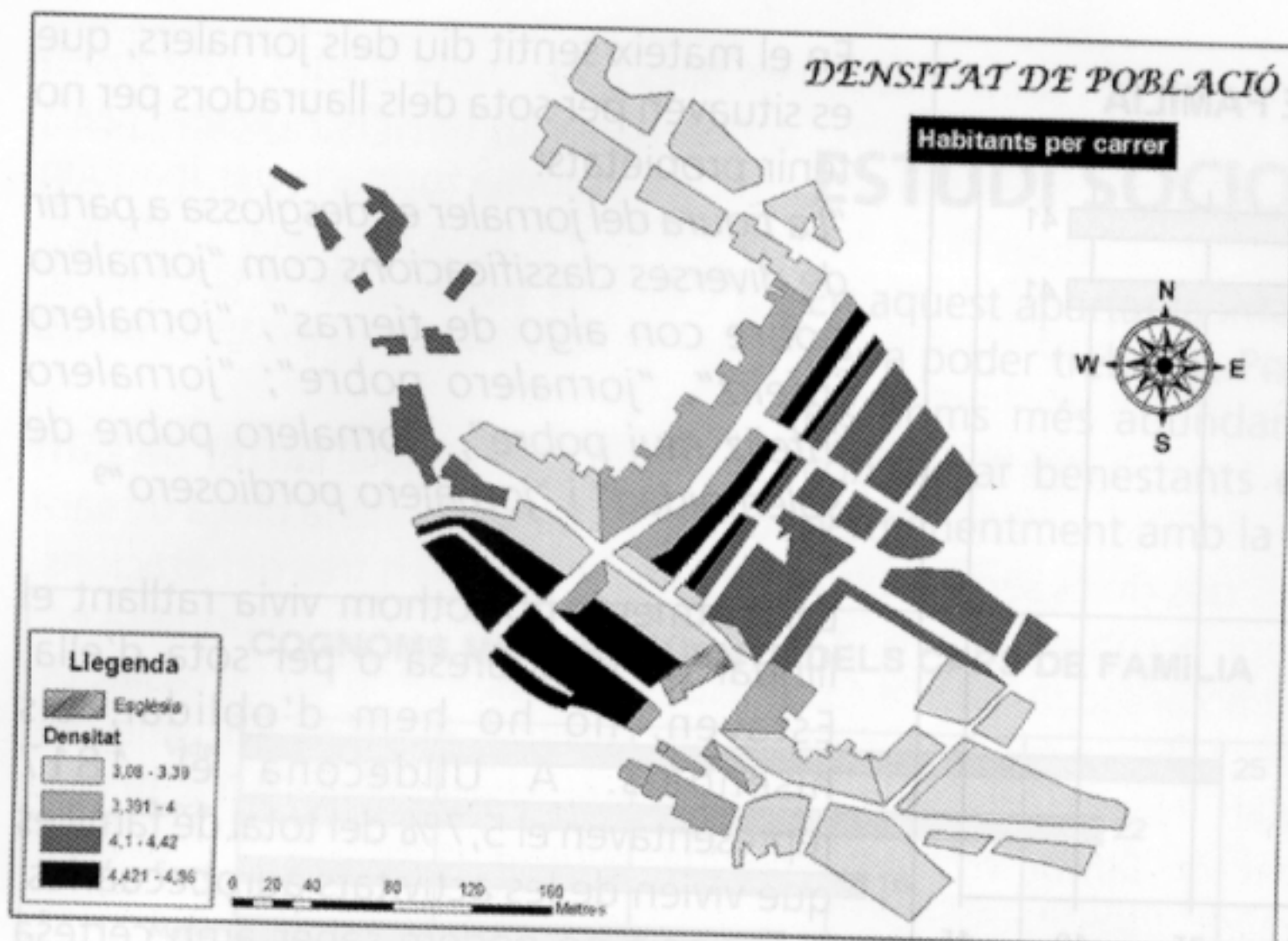
*"La figura del jornalero es desglossa a partir de diverses classificacions com "jornalero pobre con algo de tierras", "jornalero infeliz", "jornalero pobre"; "jornalero infeliz mui pobre", "jornalero pobre de solemnidad" i "jornalero pordiosero"*⁹

Evidentment, no tothom vivia ratllant el llindar de la pobresa o per sota d'ella. Estaven, no ho hem d'oblidar, els hisendats. A Uldecona el 1817 representaven el 5,7% del total de famílies que vivien de les activitats agropecuàries. A la Sénia no podem saber amb certesa quines eren aquestes famílies. Ens pot oferir una pista el nombre de criats que

Representen un 4,5% del total. És de destacar la família de Joaquín Vidal amb quatre criats, i la d'Antonio Sabaté, amb cinc. Aquest darrer podia ser tant un masover amb propietats considerables com un moliner, ja que tenia la vivenda fora del nucli de població. Hem vist ja que el carrer que concentrava major nombre de criats en relació al total de veïns era el carrer sant Antoni, que en aquest moment devia ser una de les zones més ben considerades del poble. Hi vivia l'esmentat Joaquín Vidal, Joseph Galià que tenia un criat i Vicent Garcia amb un criat i una criada. Tenien dos criats Joan Garcia del carrer Nou i Joaquin Zaragoza i Antonio Serra del carrer de sant Vicent. Jaume Bel, del carrer del Vall, tenia un criat i una criada. Seguien, amb un criat, Joaquin Solà

del carrer Major, Maria Vidal de la plaça Major, Joan Vidal de la plaça de Sant Joan, Agustí Climent del carrer del Carme, Manuel Forné del carrer sant Roc i Clemente Ferré que vivia fora del nucli. Joaquina Bayarri, soltera de la plaça Major, tenia una serventa. Sobre les famílies que no estaven vinculades a l'activitat agropecuària tampoc no en sabem pràcticament res. Coneixem només el nom del metge, Francisco Boix, que vivia al carrer Nou. Per una referència indirecta sabem que Antoni Amargós, del carrer de l'Arrabal, era teixidor. Devia ser una persona amb influència al poble, ja que l'any 1818 va ser nomenat síndic personer i deu anys després, el 1828, va exercir com a

⁹ Ibid.

Extensió aproximada del nucli urbà l'any 1817 i densitat de població per carrers.

diputat. Estava casat amb Maria Curto i tenia vivint a casa dues filles, una d'elles casada. També va ocupar càrrecs de representació política Sebastià Querol, fuster del carrer Nou. Era regidor aquest any de 1817 en que es va fer el padró i ho tornaria a ser l'any 1826¹⁰. Estava casat amb Josepa Ferré i tenia a casa dues filles solteres i un germà.

El control del poder municipal era en aquest moment un tema important. Es podien treure beneficis polítics, socials i econòmics. En part per la possibilitat de vendre part de les propietats del comú, donada la pressió per aconseguir terres derivat del creixement demogràfic del segle XVIII. Sabem en relació a això, que el 1815 el batlle i el regidor primer de la vila van ser denunciats i es va iniciar un plet contra ells perquè mentre havien ocupat el càrrec havien venut terres del comú¹¹.

D'altra banda, és interessant remarcar en relació a aquestes notícies, que l'existència de persones pertanyents al món de l'artesanat dins del consistori es pot interpretar com una mostra de la varietat socioprofessional dels membres de la comunitat, i molt possiblement de la força d'aquest sector dins dels cercles de poder de la comunitat. Núria Sauch ha estudiat la divisió per oficis dels membres dels consistoris municipals de les poblacions de les Terres de l'Ebre els anys 1831 i 1832. A la majoria de municipis, un 60% el 1831 i un 75% el 1832, els hisendats i els llauradors acaparaven la totalitat dels càrrecs municipals. En relació a això es pot interpretar que als municipis on això no passava, com a la Sénia, el poder estava més repartit en relació a l'activitat professional que a aquells que seguien la tendència general.

A tall de conclusió, podem dir que en general s'adverteix que hi havia estructures d'edats i relacions de parentius molt variades a les cases. Es mostra també clarament en funcionament la xarxa assistencial pròpia de la família tradicional, que beneficiava a grans i joves. Els primers s'asseguraven cuidadors per a la vellesa, mentre que els segons tenien la possibilitat de quedar-se amb la casa i, si era el cas, amb una part important de l'herència. En relació a la xarxa urbana de la població, és evident que aquesta havia superat en molt el primitiu recinte medieval vertebrat pel carrer Major. Els carrers que comuniquen amb ell i amb els altres tres sectors més antics del poble —el carrer de sant Cristòfol, de sant Antoni i la plaça Major— es mostren igualment ben consolidats. Tots ells semblen carrers urbanitzats des de molt temps enrera. Per contra, els carrers de les Eres, del Vall i, molt especialment, el dels Carrerons, es mostren com a carrers de creació més moderna, amb un assentament de vivendes encara força disseminat, que es devia entremesclar amb un nombre important de patis. Especialment al carrer dels Carrerons sembla haver un predomini de matrimonis joves amb pocs fills a casa. És de suposar que en aquesta zona i el carrer de l'Arrabal es concentrarien la majoria d'obradors de la població. Tenim dubtes en aquest sentit amb el carrer de les Roques. Malgrat tenir molt poques cases podria ser de creació bastant antiga, en relació a la seva proximitat a la sortida oest del carrer Major, *lo Portalet*, i a la vinculació a l'antic camí de sant Pere i de la Tinença.

BIBLIOGRAFIA

- ALANYÀ, Josep (2004): *El padró de Batea, Pinyeres i Algars. Any 1817. Una font demogràfica anterior al registre civil*. Batea, Dossiers d'Història Terraltesca, núm. 7. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliva, 260.
- FONTANA, Josep (1988): *La fi de l'Antic Règim i la industrialització 1787-1868*. Vol. V de Història de Catalunya, edicions 62, Barcelona.
- GRAU, Josep Joan; SORRIBES, Jesús (1982): *El Montsià. Estructura dinàmica i socioeconòmica*. Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- GRAU, Ferran (1997): La vila d'Ulldecona segons el cadastre de 1742, dins *Rails. Butlletí del Centre d'Estudis d'Ulldecona*, any V, núm. 10, pàg. 20-45.
- GRAU, F.; SAUCH, N. (en premsa): El padró d'Ulldecona del 1817, dins *Actes del I Congrés del segle XIX a les Terres de Cruïlla*, Santa Bàrbara, 28,29 i 30 de novembre de 2003.
- SAUCH, Núria (2004): *Guerrillers i bàndols civils entre l'Ebre i el Maestrat: la formació d'un país carlista (1808-1844)*. Barcelona.

¹⁰ Sauch, Núria, 2004, pàg. 101.

¹¹ Sauch, Núria, 2004, pàg. 89.